

УДК 37/013 42:343.848 18/19

Стремецька В. О.

**ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПАТРОНАТУ ЗВІЛЬНЕНИХ З ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ
У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Актуальність питань, пов'язаних із патронатом звільнених з пенітенціарних закладів, обумовлена високим рівнем рецидивної злочинності, наявністю різноманітних перешкод на шляху реабілітації колишніх засуджених, необхідністю створення єдиного концептуального підґрунтя патронату та його педагогізації. У статті проаналізовано погляди дослідників другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на питання патронату звільнених з пенітенціарних закладів. На думку автора, саме у той період розвиток теоретичних засад та практична реалізація ідеї патронату досягли апогею. Науковці, практичні діячі розглядали сутність патронату, взаємовідносини держави і суспільства в процесі його організації. Дослідники в цілому сходилися у поглядах на мету патронату – попередження рецидивної злочинності. Суттєво різнилися думки щодо характеру патронату: його розглядали як різновид благодійності, філантропії, опіки, складову трудової допомоги, продовження тюремної системи, абсолютно самостійний процес.

Ключові слова: патронат, пенітенціарний заклад, звільнений з пенітенціарного закладу, профілактика, рецидив, злочинність, опіка, філантропія, благодійність.

Актуальність статті обумовлюється наступними обставинами: високий рівень злочинності, зокрема рецидивної; об'єктивні та суб'єктивні перешкоди для успішного перебігу процесу постпенітенціарної реабілітації колишнього ув'язненого; недостатність спеціальних знань у галузі педагогічної реабілітації засуджених та звільнених у суб'єктів патронажної діяльності; відсутність єдиної концептуальної основи, теоретико-методологічного підґрунтя патронату колишніх ув'язнених, побудованого на синтезі теоретичного та практичного доробку попередніх століть та сьогодення. Особливої значущості проблема патронату набуває у світлі прийняття 5 лютого 2015 р. Закону України «Про пробацію».

Отже, суспільна значимість реабілітації і зокрема патронату звільнених з пенітенціарних закладів викликає правомірний інтерес до вивчення історичного досвіду. На думку автора, саме у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. розвиток теоретичних засад та практична реалізація ідеї патронату досягли апогею. На межі ХІХ – ХХ ст. виділились такі напрями наукових розвідок теми: дослідження організації та стану місць позбавлення волі у різних країнах; обґрунтування важливості освітньо-виховного та культурного впливу, тюремної праці на ув'язнених; виокремлення основних закономірностей, етапів, методів та принципів патронажної діяльності; розмежування компетенцій втручання держави, громади, приватних осіб під час роботи зі звільненими. Ці питання досліджували П. Люблінський, Г. Фельдштейн, М. Лучинський, С. Гогель, І. Фойницький, Г. Демченко, О. Тимофеев, Ф. Малінін та інші правознавці, суспільствознавці, педагоги, громадські діячі. Проблем піклування про звільнених із виправно-виховних закладів торкалися П. Решеткін, Е. Альбіцький та О. Ширген, Ф. Савенко, О. Буксгевден, Б. Несслер, О. Коротнев, Д. Дриль, М. Шимановський та інші. Питань патронату звільнених у визначений історичний період торкалися сучасні науковці Л. Беляєва, В. Пальченкова, І. Іваньков та інші.

Метою статті є проаналізувати та узагальнити погляди дослідників другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на питання патронату звільнених з пенітенціарних закладів.

Аналіз проблеми патронату у період, що вивчається, відрізнявся ступенем заглиблення у неї відповідно до мети роботи дослідника. Крім того, погляди деяких авторів з часом еволюціонували. Мало значення також те, був дослідник теоретиком чи практиком. Ґрунтовний аналіз теми знаходимо у Ф. Малініна, автора праці «Тюремний патронат», який зокрема приділив увагу вивченню етимології та сутності терміна «патронат», розробив його класифікацію. Він зазначав, що «патронат» – латинське слово, похідне від «pater» – батько та «patronus» – покровитель. Під словом «патронат» малося на увазі будь-яке заступництво взагалі і покровительство слабшому з боку сильнішого в фізичному, моральному або юридичному відношеннях зокрема. Відповідно, вважав Ф. Малінін, види й форми патронажної діяльності багатоманітні. Перш за все, патронат може бути державним або приватно-суспільним, світським або церковним, здійснюватися щодо рабів, вільновідпущених (лібертинів), вільних людей тощо. Крім цього, він може торкатися всього (загальний) або лише певної частини населення (спеціальний патронат), наприклад, дітей, жінок, звільнених з тюрем, колишніх повій тощо [6, с. 581].

Однак, зауважував Ф. Малінін, спираючись на працю професора І. Гурлянда «Ідея патронату як ідея внутрішнього управління», патронат як явище, як ідея допомоги більш слабкому з боку сильнішого, зустрічається скрізь, де люди об'єднуються в суспільства. Суспільність являє собою постійний, наполегливий процес пристосування. Подібно до того, як люди пристосовуються до природи, вони пристосовуються і до умов суспільного життя. Питання про необхідність заступництва тих, хто не може пристосуватися, не виникало б взагалі, якби люди були рівними між собою, володіли однакоовими розумом, енергією, силою волі, характером, мали однакоову спадковість тощо. Однак це не так, і для більш «слабких» за якимись ознаками природно шукати підтримки у сильніших. Захист слабких з боку сильних і є ідеєю патронату.

Однак це надто широке розуміння цього явища, оскільки під нього можуть підпадати інші форми захисту. Однією з них є, наприклад, самопожертва (альтруїзм – В.С.), сутність якої полягає у відмові від чогось (пожертві) з боку сильнішого на користь слабшого. Іншою такою формою є благодійність: той, хто надає захист, не жертвує собою або тією сукупністю прав і благ, що належать йому. Сильний у цьому випадку, відчуваючи свій зв'язок зі слабшим, начебто «приєднує» останнього до себе, «прикриває» його собою; «слабкий» же під цим прикриттям отримує свого роду посилення, що дає йому змогу впоратися з наслідками своєї слабкості. Патронат же являє собою такий захист слабких з боку сильних, коли перший наближується до тієї сукупності прав та благ, які має захисник, і отримуючи захист, несе зі свого боку певні обов'язки [6, с. 587]. Отже, самопожертва не пов'язана з якимись зобов'язаннями; благодійність передбачає лише моральні зобов'язання отримувача допомоги; нарешті, патронат є наслідком усвідомлення певного зв'язку між захисником та захищеним та пов'язаний як з певним правом на захист, так і з виконанням певних моральних та юридичних зобов'язань за наданий захист [6, с. 689].

Найбільш важко, з точки зору Ф. Малініна, розрізнити два підвиди патронату, а саме, опіку та власне патронат. Вони відрізняються якістю тієї «слабкості», яка викликала до життя саме питання про захист. Під «слабкою» особою автор мав на увазі того, хто через низку різноманітних причин не може так само легко пристосуватися до суспільного життя, як пристосовується більшість, не може повною мірою користуватися результатами суспільного життя. «Слабкість» фізична й економічна може підлягати захисту, базованому на ідеї опіки; «слабкість» юридична підлягає захисту, заснованому на ідеї патронату. При цьому захист, заснований на ідеї опіки, встановлюється добровільною згодою між захисником і об'єктом захисту; заступництво, засноване на ідеї патронату, як правило, встановлюється законом. Звівши разом усі ознаки, Ф. Малінін дав таке визначення поняття «патронат» – це ідея такого захисту, який через ту чи іншу спільність інтересів надається юридично сильним юридично слабкому з метою дати останньому можливість пристосуватися до життя, встановлюється самим законом і визначається сукупністю прав і обов'язків з обох боків. Метою цього захисту є створення умов для всебічного розвитку сил індивіда [6, с. 589].

З точки зору О. Тимофєєва, автора праці «Сучасний устрій в Західній Європі опікунств над звільненими з місць ув'язнення», патронат – необхідне доповнення розумної системи покарання. Метою патронату є попередити можливість рецидиву злочину. Останній є наслідком недовіри до звільненого з боку суспільства: «не кожен магазин чи фабрика прийме звільненого з тюрми, та й товариші-робітники ставляться до нього недружно. З сім'єю відносини арештанта дуже часто зовсім розриваються. Результат такого становища зрозумілий: поневіряючись певний час, витративши зароблені у в'язниці кошти, звільнений повертається на попередній шлях...; здатний до виправлення арештанта перетворюється на рецидивіста» [10, с. 210]. Таким чином, якщо метою тюремного ув'язнення є покарати і примусово пристосувати до умов суспільного життя, то метою патронату є примирити суспільство зі злочинцем та попередити рецидив.

Правознавець С. Гогель не погоджувався з тим, що патронат має бути доповненням тюремної системи, а вважав його «самостійним засобом у боротьбі зі злочинністю, що це саме справа суспільства на протидію діяльності уряду, що виявляється і може виявлятися виключно у репресії» [3, с. 208]. Науковець виділив два види патронату: патронат над тими, хто відбув покарання, та превентивний патронат, сутність якого полягає у попередженні злочину, і зокрема заміні репресивних заходів опікою патронату (патронат над умовно звільненими, виправданими, умовно засудженими) [3, с. 219].

При цьому автор вбачав близькість між патронатом і опікою. «Опіка – поняття дуже широке і дуже давнє; у ньому містяться два елементи: з одного боку, елемент піклування про інтереси опікуваного, момент допомоги, благодійності, а з іншого боку, елемент залежності опікуваного від опікуна, момент певного впливу особистого з боку останнього на першого» [3, с. 204]. Причому цей вплив і є головним у патронаті. Патронат «не може обмежуватися матеріальною стороною справи, оскільки головне його завдання – повернення колишніх злочинців у ряди чесних працівників – вимагає для цього вирішення можливості перемогти природне, існуюче в суспільстві упередження проти особи, яка, по-перше, скоїла злочин, а по-друге, побувала в тюрмі. Для того, щоб перемогти це упередження, товариству патронату доводиться поручитися перед роботодавцями за клієнтів» [3, с. 212]. Однак це неможливо без, насамперед, ретельного ознайомлення з особистістю опікуваного, без певного впливу на нього, керівництва ним як у стінах тюрми, так і одразу після звільнення. С. Гогель бачив близькість між філантропією (не благодійністю, яку автор зводив до матеріальної допомоги) та патронатом, оскільки і філантропія, і патронат базуються на принципі відновлення або підтримки гідності особистості [3, с. 213]. Однак, оскільки патронат має справу з тими, хто дійшов до повної втрати почуття честі та гідності, суспільству варто більш діяльно, ніж в інших напрямках, виявляти свій нагляд, втручання і вплив. Отже, патронат еволюціонував від «скромної ролі необхідного доповнення до каральної системи» до «самостійного органу опіки над злочинними та покинутими елементами», основною метою якого є відродження або підтримка почуття гідності особистості [3, с. 219].

До обов'язків опікуна колишнього ув'язненого, на думку науковця, мають входити поради, нагляд, своєчасне вжиття заходів, що особливо важливо стосовно тих, кому не вистачає твердості характеру, енергії, самостійності. С. Гогель називав цю опіку абсолютно новим інститутом, який «сповіщає та вказує на вже здійснюваний перелом, переверот у справі боротьби із злочинністю, що виявляється у переході від репресії і відплати, здійснюваних органами держави, до превенції та опіки, виконуваних суспільством, суспільними

союзами та їх органами» [3, с. 222]. Більше того, С. Гогель називав «справу патронату такою ж social work» (соціальна робота – В.С.) [3, с. 211], хоча, на жаль, не розвинув цієї думки.

Юрист П. Люблінський також стверджував, що «патронат є не лише додатком пенітенціарної системи, але й, як показує досвід англо-саксонських країн, іноді вдалою її заміною. Значення його постійно прогресує, і не буде перебільшенням бачити у системі опіки, яка швидко розвивається, перші паростки повної перебудови нашого покарання позбавленням волі» [9, с. 96].

Професор І. Фойницький вважав, що не можна вважати закінченою справу тюремного ув'язнення, якщо після виходу з установи звільнений опиниться сам на сам зі своїми проблемами. У цей період і актуалізується питання патронату, який у своєму розвитку пройшов кілька стадій. Найбільш рання полягала у наданні звільненому грошової підтримки. Невдовзі до неї виявилось потрібним додати іншу – пошук звільненому роботи, для чого необхідно було вивчити особу ще в стінах тюрми. Тоді розпочалася стадія візитів членів патронату до тюрми і додалася ще одна функція – моральне виправлення злочинців [11, с. 245].

У праці «Вчення про покарання у зв'язку з тюрмознавством» І. Фойницький зазначав, що підставою для початку патронату є «не факт звільнення з тюрми, а факт розкаяння». Розкриваючи сутність патронату, вчений висунув таку подвійну мету його здійснення: «утримання звільненого від злочину та полегшення йому переходу до чесного життя» [12, с. 491]. Однак першу складову він називав примусовою, другу – опікунською; перша має своїм завданням суспільну безпеку і зосереджується в руках органів влади, друга – особисте благо звільненого та здійснюється приватними членами громадянського суспільства [12, с. 491]. Однак патронат як процес спілкування зі звільненим «завжди був і має залишатися справою приватних зусиль» [12, с. 492], державна ж влада може брати у цьому певну участь. Таким чином, дослідник вважав, що патронат пройшов три стадії розвитку та є спільним завданням держави і суспільства.

Судовий слідчий Є. Баранцевич у праці «Патронат у житті Росії (засоби боротьби зі злочинністю). Реформування й рекласування злочинця за сприяння вільних суспільних сил» писав, що коли «людинолюбна допомога звільненим перестає бути турботою окремих осіб та стає справою спілок та їх організацій, вона більше і більше пронизується усвідомленням державою свого призначення боротьби із злочинністю. Така організована допомога звільненим від ув'язнення з метою боротьби зі злочинністю і дає поняття патронату, яке, за сучасного ладу, все більше стає необхідним доповненням, а частково навіть заміною поняття покарання» [2, с. 11–12].

Юрист М. Ельяшев у праці «Про засоби надання допомоги патронатом» розглядав патронат як складову трудової допомоги: «Патронат перебуває у доволі тісному зв'язку з організацією загальної трудової допомоги, складаючи один з елементів її» [13, с. 63]. До того ж, патронат, на його думку, тісно пов'язаний з громадським призирінням всього населення, примусовим вихованням дітей та боротьбою проти пияцтва, жебрацтва і бродяжництва. При цьому вчений не заперечував, що патронат має також свої особливі, специфічні цілі.

Правознавець Н. Миролюбов у праці «Реабілітація як соціально-правовий інститут» відносив патронат до заходів превенції рецидиву. Усі превентивні заходи він поділяв на «заходи попередження первинної злочинності, такі як просвіта, економічне поліпшення, політична рівність, правильне виховання та інші; заходи попередження рецидиву, якими, наприклад, є умовне засудження, умовне звільнення, патронат та інше» [8, с. 69]. Під тюремним патронатом автор розумів «такого роду установу, яка має на меті шляхом певних, систематично організованих дій моралізувати і рекласувати звільнених з тюрми, інакше кажучи, це є покровительство особам, що відбули покарання, з метою підтримки їх на шляху чесного життя» [7, с. 83].

Дуже цінним у цього автора вважаємо визнання педагогічного характеру патронату: «Патронат необхідний і з метою суто педагогічною, тобто з метою поступового привчання звільнених з тюрми до життя на волі», «до користування цією свободою» [7, с. 85]. При цьому, зауважував Н. Миролюбов, «лише патронат, побудований за типом добровільної опіки, здатен виступити належним керівником у виконанні цієї мети» [7, с. 85].

Автор праці «Патронат як знаряддя боротьби зі злочинністю» В. Акімов писав: «<...> у патронаті ми зустрічаємося з установою кримінально-соціальною, форми прояву діяльності якої можуть бути доволі різноманітними і до цих пір ще не цілком вивчені... Поняття патронату охоплює собою будинки працелюбства, виправні і виховні заклади для молоді, притулки для безпритульних тощо» [1, с. 78]. Патронат виступає у ролі посередника між суспільством і звільненим, приймаючи під свій захист інтереси другого, тим самим забезпечуючи збереження інтересів першого.

Працівник Головного тюремного управління, тюрмознавець М. Лучинський схилився до думки, що «патронат над звільненими з місць ув'язнення являє собою один із видів суспільної благодійності, яка, своєю чергою, є нічим іншим як наданням організованої матеріальної допомоги з боку суспільних елементів, що мають майновий надлишок, особам, що не мають можливості через ті або інші причини самостійно добувати собі засоби до існування. Основою її служить, по-перше, почуття співчуття, жалю до ближнього, який перебуває в нужденному становищі, впав у лихо та злидні, часто без усілякої зі свого боку провини <...>, і, по-друге, почуття самозбереження матеріально забезпечених членів суспільства, які вбачають явну небезпеку сусідства зі знедоленими й голодними елементами, схильними, за самою природою речей, до всякого роду посягань на права й надбання імуших» [5, с. 1652]. Тобто М. Лучинський прямо ототожнював

благодійність і патронат, підгунтям яких виступало співчуття до ближнього, поєднане із прагненням до самозбереження.

Історик права, професор Київського університету та юридичного факультету у Суботиці Г. Демченко, автор праці «Товариства патронату – їх виникнення і поширення, влаштування і діяльність» під патронатом розумів «своєрідну організацію тюремно-благодійної діяльності, яка має на меті, надаючи матеріальну та моральну підтримку особам, що відбули встановлений судовим вироком термін ув'язнення, полегшувати їм перехід до правильного, чесного трудового життя» [4, с. 2]. Отже, вчений розглядав патронат як різновид благодійності, що полягала у наданні матеріальної та моральної допомоги.

Таким чином, погляди дослідників XIX – початку XX ст. на сутність патронату були неоднозначними. Патронат розглядали як різновид благодійності, філантропії, опіки; ототожнювали або бачили його подібність з іншими формами допомоги. Деякі дослідники заперечували тотожність цих явищ і розглядали патронат як самостійний, унікальний вид відносин між патроном і патронуваним, пов'язаний з наявністю певних прав та обов'язків з обох сторін. Дослідники у цілому сходилися у поглядах на мету патронату – попередження рецидивної злочинності. Хоча досить часто метою патронату також називали полегшення звільненим переходу до чесного трудового життя, відновлення гідності особистості, забезпечення суспільства від злочинних елементів, тощо. Представникам педагогічної науки варто продовжувати вивчення теми з метою розвитку теоретико-методологічних засад поступенітенціарної педагогіки.

Використана література:

1. Акимов В. В. Патронат как орудие борьбы с преступностью / В. В. Акимов // Журнал Юридического общества при Императорском С.-Петербургском университете. – 1896. – № 9 (ноябрь). – С. 75–90.
2. Баранцевич Е. М. Патронат в жизни России (средства борьбы с преступностью). Реформирование и реклассирование преступника при содействии свободных общественных сил / Е. М. Баранцевич. – Томск : Типография приюта и дома трудолюбия, 1914. – 424 с.
3. Гогель С. К. Роль общества в деле борьбы с преступностью / С. К. Гогель. – Спб. : Типография т-ва «Общественная польза», 1906. – 283 с.
4. Демченко Г.В. Общества патроната – их возникновение и распространение, устройство и деятельность / Г. В. Демченко. – Б.М.: Б.и.[1919]. – 23, 19 с.
5. Лучинский Н. Тюремный патронат / Н. Лучинский // Тюремный вестник. – 1913. – № 11. – С. 1646–1685.
6. Малинин Ф. Н. Тюремный патронат / Ф. Н. Малинин // Тюремный вестник. – 1905. – № 8. – С. 578–630.
7. Миролюбов Н. И. Реабилитация как специальный правовой институт / Н. И. Миролюбов // Журнал Министерства юстиции. – 1905. – № 2. – С. 81–106.
8. Миролюбов Н.И. Реабилитация как специальный правовой институт / Н.И. Миролюбов // Журнал Министерства юстиции. – 1903. – № 3. – С. 68–92.
9. Соціальна допомога населенню : теорія і практика (на матеріалах науково-публіцистичної літератури Російської імперії XIX – початку XX ст.): Навчальний посібник / Уклад. В. О. Стремєцька. – Миколаїв : Видавництво «Дизайн та поліграфія», 2011. – 284 с.
10. Тимофеев А. Г. Современное устройство в Западной Европе попечительств над освобождаемыми из мест заключения / А. Г. Тимофеев // Тюремный вестник. – 1893. – № 6. – С. 209–239
11. Фойницкий И. Я. На досуге. Сборник юридических статей и исследований с 1870 года. Том 1. / И. Я.Фойницкий. – Спб. : Типография М. М. Стасюлевича, 1898. – 608 с.
12. Фойницкий И. Я. Учение о наказании в связи с тюремоведением / И. Я. Фойницкий. – Спб. : Типография Министерства путей сообщения (А.Бенке), 1889. – 500 с.
13. Эльяшев М. А. О способах оказания помощи патронатом // Журнал Министерства Юстиции. – 1901. – № 5 (май). – С. 39–81.

References:

1. Akymov V. V. (1896) Patronat kak orudye bor'by s prestupnost'yu [Patronage as a tool for combating crime]. Zhurnal Yurydycheskogo obshchestva pry Ymperatorskom S.-Peterburhskom unyversytete. 1896. № 9 (noyabr'). S. 75–90.
2. Barantsevych E. M. (1914) Patronat v zhyzny Rossyy (sredstva bor'by s prestupnost'yu). Reformyrovanye y reklassyrovanye prestupnyka pry sodeystviyu svobodnykh obshchestvennykh syl [Patronage in the life of Russia (means of combating crime). Reforming and reclamation of a criminal with the assistance of free public forces]. Tomsk: Tyopografyya pryuuta y doma trudolyubyaya. 424 s.
3. Hohel' S. K. (1906) Rol' obshchestva v dele bor'by s prestupnost'yu [The role of society in combating crime]. Spb.: Tyopografyya t-va "Obshchestvennaya pol'za". 283 s.
4. Demchenko H.V. (1919) Obshchestva patronata – ykh voznyknovenye y rasprostraneniye, ustroystvo y deyatel'nost' [Patronage associations - their emergence and distribution, organization and activities]. B.M.: B.y.[1919]. – 23, 19 s.
5. Luchynskyy N. (1913) Tyuremniy patronat [Prison patronage]. Tyuremniy vestnyk. 1913. № 11. S. 1646–1685.
6. Malynyn F. N. (1905) Tyuremniy patronat [Prison patronage]. Tyuremniy vestnyk. 1905. № 8. S. 578–630.
7. Myrolyubov N. Y. (1905) Reabylytatsyya kak spetsyal'niy pravovoy unystytut [Rehabilitation as a special legal institution]. Zhurnal Mynysterstva yustytsyy. 1905. № 2. S. 81–106.
8. Myrolyubov N. Y. (1903) Reabylytatsyya kak spetsyal'niy pravovoy unystytut [Rehabilitation as a special legal institution]. Zhurnal Mynysterstva yustytsyy. 1903. №3. S. 68–92.
9. Sotsial'na dopomoha naselennyyu : teoriya i praktyka (na materialakh naukovo-publitsystychnoyi literatury Rosiys'koyi imperiyi XIX – pochatku XX st.): Navchal'nyy posibnyk / Uklad. V. O. Stremets'ka (2011) [Social Assistance to the Population: Theory XIX – pochatku XX st.): Navchal'nyy posibnyk / Uklad. V. O. Stremets'ka (2011) [Social Assistance to the Population: Theory

- and Practice (on the materials of the scientific-journalistic literature of the Russian Empire of the 19th and early 20th centuries)]. – Mykolayiv : Vydavnytstvo “Dyzayn ta polihrafiya”. 284 s.
10. Тумофеев А. Н. (1893) *Sovremennoe ustroystvo v Zapadnoy Evrope popechitel'stv nad osvobozhdaemimy yz mest zaklyuchenyuya* [The modern construction in Western Europe of guardianship over people released from prisons]. *Tyuremniy vestnyk*. 1893. № 6. S. 209–239.
 11. Фоынтыкyy Y. Ya. (1898) *Na dosuhe. Sbornyk yurydycheskykh statey y yssledovanyy s 1870 hoda. T. 1.* [At leisure. Collection of legal articles and studies since 1870]. Spb. : *Typohrafiya M. M. Stasyulevycha*. 608 s.
 12. Фоынтыкyy Y. Ya. (1889) *Uchenye o nakazanyy v svyazy s tyur'movedenyem* [The doctrine of punishment in connection with prison studies]. Spb. : *Typohrafiya Mynysterstva putey soobshchenyya (A. Benke)*. 500 s.
 13. El'yashev M. A. (1901) *O sposobakh okazanyya pomoshchy patronatom* [About ways of rendering assistance by patronage]. *Zhurnal Mynysterstva Yustytsy*. 1901. № 5 (may). S. 39–81.

Стремечкая В. А. Исследование сущности патроната освобожденных из пенитенциарных учреждений в Российской империи во второй половине XIX – начале XX века

Актуальность вопросов, связанных с патронатом освобожденных из пенитенциарных заведений, обусловлена высоким уровнем рецидивной преступности, наличием различных препятствий на пути реабилитации бывших осужденных, необходимостью создания единого концептуального начала патроната и его педагогизации. В статье проанализированы взгляды исследователей второй половины XIX – начала XX в. на вопрос патроната освобожденных из пенитенциарных учреждений. По мнению автора, именно в тот период развитие теоретических основ и практическая реализация идеи патроната достигли апогея. Ученые, практические деятели того периода рассматривали сущность патроната, взаимоотношения государства и общества в процессе его организации. Исследователи в целом сходились во взглядах на цель патроната – предупреждение рецидивной преступности. Существенно отличались мнения относительно характера патроната: его рассматривали как разновидность благотворительности, филантропии, опеки, составляющую трудовой помощи, продолжение тюремной системы, абсолютно самостоятельный процесс.

Ключевые слова: патронат, пенитенциарное заведение, освобожденный из пенитенциарного заведения, профилактика, рецидив, преступность, опека, филантропия, благотворительность.

Stremetska V. O. Investigation of the essence of patronage of people released from penitentiary institutions in the Russian Empire in the second half of the XIX – early XX centuries

The urgency of issues related to the patronage of prisoners released from penitentiary institutions is due to the high level of recidivism, the presence of various obstacles to the rehabilitation of former convicts, the need to create a single conceptual base of patronage and its pedagogy. The article analyzes the views of researchers of the second half of the XIX – early XX centuries on the question of patronage of former prisoners. To the author's opinion, the development of theoretical foundations and the practical implementation of the patronage idea reached their highest point that time. Scientists, practitioners of that period considered the essence of patronage, the relationship between the state and society in the process of its organization. Researchers generally agreed on the goal of patronage – the prevention of recidivism. Opinions differed significantly during regarding the nature of the patronage: it was seen as a kind of charity, philanthropy, guardianship, the component of labor aid, the continuation of the prison system, as an absolute independent process.

Key words: patronage, penitentiary institution, people released from penitentiary institution, prevention, relapse, crime, custody, philanthropy, charity.